

Рій : роман

Шетцінг Франк

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — П. Тарашук

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

14 січня

Уанчако, Перуанське узбережжя

Тієї середи скінчилася доля Хуана Нарсісо Уканьяна, але світ навіть не помітив цього.

У певному вищому контексті це сталося остаточно лише за кілька тижнів, проте ім'я Уканьяна навіть не згадали. Він був просто одним із багатьох. Якби була змога безпосередньо запитати його, що відбулося вдосвіта того дня, стали б очевидні паралелі з іншими десь такими самими подіями, які сталися одночасно на всій земній кулі. Можливо, думка цього рибалки, дарма що зумовлена його наївним поглядом на світ, розкрила б цілу низку складних взаємозв'язків, які тільки згодом стали очевидними. Але ані Хуан Нарсісо Уканьян, ані Тихий океан коло берега Уанчако на півночі Перу нічого не сповістили. Уканьян був німий, мов риба, яку ловив усе своє життя. Коли його ім'я нарешті опинилося серед статистичних даних, події вже перейшли на інший етап, а можливі твердження про перебування самого Уканьяна мали лише другорядне значення.

Тим паче, що, починаючи від 14 січня, не було нікого, хто б цікавився ним і його справами.

Початок нового сторіччя вочевидь вирішив відкинути Уканьяна.

А тим часом він уже не панував над своїми відчуттями. З одного боку, почувався покараним. З боку Ель-Нін'йо, що спустошив Перу, відколи люди пам'ятали себе, і проти нього годі було щось удіяти. З боку захисників довкілля, що на з'їздах говорили про надмірний вилов риби і суцільні вирубки, тож можна було майже бачити, як голови політиків повільно повертаються й дивляться на власників риболовецького флоту, аж поки вони раптом здогадалися, що дивляться в дзеркало. Тоді їхні погляди звернулися на Уканьяна, що й про екологічну катастрофу нічого не знав. Він не просив ані про присутність плавучих рибзаводів, ані про японські та корейські

траулери, які на межі двохсотмильної зони тільки й чекали нагоди поживитися місцевими рибними ресурсами. Не мав Уканьян за собою ніякої провини, а тим часом навряд чи вже міг вірити собі самому. Це було зовсім інше відчуття, він раптом став почуватися виснаженим. Здавалося, ніби виловив у морі мільйон тонн тунця і макрелі.

Уканьян мав двадцять вісім років і був одним з останніх самостійних рибалок.

Усі п'ятеро його старших братів працювали в Лімі. Вони вважали його за недоумка, бо ж він був ладен впливати в море на човні, навряд чи більшому за попередника дошки для серфінгу, щоб у далеких і спустошених прибережних водах чекати тунців і макрелей, які не припливали. Брати намагалися втовмачити йому, що мертвого вже не воскресити. Але в сина зберігався дух батька, що, незважаючи на свої майже сімдесят років, щодня виходив у море. Принаймні ще кілька тижнів тому. Тепер старий Уканьян уже не ходить у море. Він із дивним кашлем і плямами на обличчі лежить удома і, здається, мало-помалу втрачає розум, і Хуан Нарсісо твердо вирішив, що зможе підтримувати життя старого, поки не відцурається традиційного способу життя.

Предки Уканьянів, племена юнга і моче, понад тисячу років використовували очеретяні човни ще до того, як у країну прибули іспанці. Предки жили в прибережному регіоні від північного краю аж до місцевості, де нині стоїть місто Піско, і постачали рибою могутнє місто Чан-Чан. Тієї пори на цій території було багато вачак, прибережних боліт, живлених підземними прісними джерелами. Там росло багато очерету, зі стебел якого Уканьян і решта рибалок і досі зв'язували свої човники, — точнісінько так, як і предки в давнину. Для будівництва *saballito* треба мати вправність і внутрішній спокій. Конструкція своєрідна. Три або чотири метри завдовжки, з гострим, високо піднятим носом і легенький, мов

пір'інка, човник із пучків очерету був практично непотопельним. За давніх часів тисячі таких човників розтинали хвилі в прибережному регіоні, що мав назву «Золота рибка», бо там навіть у погані дні рибалки поверталися з багатим виловом, який тепер рибалки на кшталт Уканьяна могли бачити тільки в найсміливіших сновиддях. Але зникли й болота, а з ними й очерет.

Ель-Нінью можна було принаймні обрахувати. Що два рокидесь різдвяної пори загалом холодна Гумбольдтова течія нагрівалася завдяки пасатним вітрам і бідніла на поживні речовини, тож макрелі, тунці й сардини навіть не показувалися, бо не мали що їсти. Тому предки Уканьяна й назвали той феномен Ель-Нінью, це слово у вільному перекладі означає «дитина». Інколи Ель-Нінью лише трохи збурить природу, але кожні чотири або п'ять років посилає на людей небесні кари, немов прагнучи стерти їх із лиця землі. Вихори, страхітливі зливи і вбивчі мулисті лавини щоразу забирали життя сотень людей. Ель-Нінью приходив і відходив, так було завжди. З ним аж ніяк не можна було заприятелювати, але доводилось пристосуватися до нього. Та відколи тихоокеанське багатство стало зникати в риболовецьких тралах, і то таких заширшки, щоб між краями пролетіло дванадцять великих реактивних літаків, молитви вже не допомагали.

Поки хвилі хитали човен Уканьяна, у нього в голові, можливо, промайнула думка, що він справді дурний. Дурний і винний. Ми всі винні, бо зв'язалися з християнським святим, який нічого не може вдіяти ані проти Ель-Нінью, ані проти риболовецьких компаній і державних угод.

Давніше, думав Уканьян, ми мали в Перу шаманів. Уканьян знав з оповідок про знахідку археологів у давньому доколумбовому храмі поблизу від міста Трухільйо, одразу за Місячною пірамідою. Там лежало дев'яносто скелетів. Чоловіки, жінки та діти, убиті або заколоті. У відчайдушній спробі зупинити повені 560-го року,

верховні жерці пожертвували життям дев'яноста чоловік, і Ель-Нінью подався геть.

Кого треба віддати в жертву, щоб зупинити надмірний вилов риби?

Уканьян здригнувся від своїх думок. Він був добрий християнин. Він любив Ісуса Христа і любив Сан Педро, святого — покровителя рибалок. Не минало жодного свята Сан Педро, коли дерев'яну постать святого носили в човні від села до села, у якому він не брав би щирої участі. І все ж! До полудня всі сходилися до церкви, а вночі палили справжні багаття. Шаманізм бував махровим цвітом. Але який Бог міг би допомогти, коли навіть Ель-Нінью запевняв, що не має нічого спільного з новим лихом рибалок, його вплив обмежувався збуренням сил природи, тоді як усе інше було справою політиків та лобістів?

Уканьян глянув на небо і примружив очі.

Заповідалося на погідний день.

Тієї пори північний захід Перу становив досконалу гармонію. Уже кілька днів на небі не було й хмаринки. Серфінгісти такої ранньої пори ще лежали в ліжках. Уканьян у своєму *caballito*, мабуть, уже пів години веслував у відкрите море назустріч лагідним хвилям разом із кільканадцятьма іншими рибалками, і то ще до сходу сонця. Тільки тепер воно поволі стало показуватись з-поза туманних гір і затопило море пастельними барвами. Безкінечна, ще трохи сріблиста далечінь набула ніжно-блакитної барви. На обрії бовваніли контури величезних пароплавів, які пливли в Ліму.

Уканьян, байдужий до краси дедалі яснішого ранку, сягнув рукою назад і дістав *calcal*, традиційну червону мережу рибалок на *caballito*, завдовжки в кілька метрів із різними за розміром гачками навколо. Він пильно придивився до гарно виплетених вічок. Потім підвівся і стояв у човні. Очеретяні човники мали небагато внутрішнього простору, щоб затишно сидіти, зате на кормі було

досить місця для спорядження і мережі. Весло — половину розрізаного навіпіл стовбура гуаякіля, який у Перу більше ніде не використовували — він поклав упоперек човна перед собою. Воно належало ще його батькові. Син узяв це весло, щоб старий батько міг відчувати силу, з якою Хуан Нарсісо опускав його у воду. Відколи батько захворів, Хуан щовечора клав весло коло нього, і ще й право на те весло, щоб батько відчував даліше існування традиції, сенсу свого життя.

Син сподівався, що батько впізнає, що саме торкається його боку. А рідного сина він уже не впізнавав.

Уканьян закінчив огляд calcal. Він оглядав ще на березі, але мережа була дорога, тож зайва пильність не завадить. Утрата мережі означала кінець роботи. Уканьян хотів стояти на боці тих, хто програв у грі в покер за рештки ресурсів Тихого океану, але й у думці не мав припуститися бодай найменшого недбальства або звирятися пляшці. Ніщо не було для нього ще більш нестерпним, ніж вигляд тих, хто втратив надію й занাপастив свій човен і мережу. Уканьян знав, що був би ладен убити, якби побачив таку картину, глянувши в дзеркало.

Уканьян роззирнувся. Увесь простір моря по обидва боки від нього, хоч як далеко дививсь, заповонила флотилія caballitos, які виплили цього ранку разом із ним, відійшовши десь на кілометр від берега. Хвиль майже не було. Кілька наступних годин рибалки, терплячі аж до фаталізму, проведуть у морі. Тим часом до них долучилися більші, дерев'яні човни, а один траулер проминув їх і рушив у відкрите море.

Уканьян нерішуче придивлявся, як чоловіки та жінки одне за одним опускали у воду мережі, ретельно дбаючи при цьому, щоб вони були міцно прив'язані линвою до човна. Круглі червоні поплавці полискували на поверхні води. Уканьян знав, що вже і йому пора закидати мережу, але думав про вчорашній день і не

робив нічого, тільки далі перебирав думки.

Кілька сардинок. Оце й увесь учорашній вилов.

Уканьян стежив очима за траулером, що дедалі меншав. Цього року теж був Ель-Ніньйо, проте, як порівняти з іншими роками, майже не завдав шкоди. Поки Ель-Ніньйо дотримується певних меж, він показує іноді своє друге обличчя, усміхнене і зичливе. Приваблені сприятливішими температурами, у Гумбольдтову течію запливають великі жовтопері тунці й риби-молоти, хоча звичайно їм там незатишно. У такому разі на різдвяний стіл потрапляють ласі шматочки. Щоправда, спершу чимало малих рибок опиняються в шлунках великих, а не в мережах рибалок, але ж не можна мати все одразу. Той, хто в такі дні, як оцей, впливе далі в море, матиме шанси привезти додому велику рибину.

Пусті думки. Saballito не виходять так далеко в море. Коли збереться кілька човників, вони інколи запливають і на десять кілометрів від берега. Човники добре витримують розбурхане море, бо просто ковзають по гребенях хвиль. Небезпеку на такій відстані від берега становить течія. Коли вона до того ж швидка, а вітер дме від берега, слід покладатися лише на весло і силу м'язів, щоб дістатися берега.

Дехто уже не повертався.

Уканьян випростано й непорушно стояв над зв'язаним очеретом. У світанковому світлі почалося чекання на рибні табуни, які навряд чи з'являться й сьогодні. Уканьян став шукати траулер у тихоокеанській далечині. Були часи, коли він легко знайшов би собі роботу на одному з великих кораблів або на фабриці з виробництва рибного борошна, але вони вже минулися. Після спустошливих Ель-Ніньйо наприкінці 1990-х років утратили роботу навіть робітники на фабриках. Великі табуни сардин уже не повернулися.

Що він має робити? Він просто не може прожити ще один день без вилову.

Ти міг би навчати дівчат серфінгу.

Це була альтернатива. Праця в одному з незліченних готелів, під могутністю яких зіщулилося давнє Уанчако. Ловити туристів. Ходити в кумедних курточках. Змішувати коктейлі. Або викликати крики захвату в розбещених американок. Під час серфінгу, катання на водних лижах, пізно ввечері в кімнатах.

Але батько одразу б і помер, якби Хуан перерізав пуповину з минувиною. Дарма, що старий був уже не при розумі, він усе-таки має відчувати, що син утратив віру.

Уканьян стиснув кулаки, аж побіліли щиколотки. Потім підняв весло й рішуче, докладаючи всю силу, поплив услід за траулером, що зникав. Його рухи були енергійні, поривчасті від гніву. З кожним помахом весла збільшувалася відстань від решти човників. Уканьян швидко плив уперед. Він знав: сьогодні не буде раптових крутих хвиль, підступної течії, північно-західного вітру, який перешкоджатиме поверненню. Якщо він не ризикне сьогодні, то вже ніколи. У глибоких водах і досі є малі та великі тунці й макрелі, і вони там не тільки для траулера. Ця риба належить і йому.

Минуло чимало часу, Уканьян припинив веслувати й озирнувся. Уанчако з тісною міською забудовою видавався тепер маленьким. Навколо себе Уканьян бачив тільки воду. Жодного човника, власник якого наслідував би його приклад. Мала флотилія лишилася далеко позаду.

Давніше в Перу була пустеля, розповідав колись батько, у глибині країни. А тепер ми вже маємо дві пустелі, і друга пустеля — море, одразу за нашим порогом. Ми стали пустельними жителями, які бояться дощу.

Уканьян ще був надто близько від берега.

Щосили загрибаючи й пливучи далі, він відчував, як до нього повертається колишня впевненість. Його майже опанував піднесений настрій, і він уявив собі, що безкінечно скакатиме по

воді на своєму човнику-конику, туди, де під поверхнею води сновигають тисячі лискучих срібlistих спинок, де на сонці іскряться фонтани, де з води виринає сіра спина кита, де стрибають меч-риби. Весло раз по раз опускалося у воду і несло його далі, геть від смороду зради. Руки Уканьяна ворушилися немов самі по собі, а коли він знову опустив весло і озирнувся, рибальське село було лише квадратним контуром із білими цятками навколо, які світилися на сонці; то була дедалі ширша пліснява нової доби — готелі.

Уканьян відчув, як у душу заповзає страх. Він ще ніколи не наважувався запливати так далеко в океан. Не на *caballito*. Тоді було, кат його зна, щось інше. Треба мати дошки під ногами, а не дрібну гостроносу в'язку очерету під задом. Ранковий туман над чимсь далеким може, звичайно, ошукати його, але між ним і Уанчако пролягло тепер, безперечно, кілометрів дванадцять, а то й більше.

Уканьян був сам.

Якийсь час не робив нічого. Коротко помолився Сан Педро, щоб той живого й цілого доставив його додому, і то з човном, повним риби. Потім глибоко вдихнув солонувате ранкове повітря, дістав *calcal* і без поспіху опустив у воду. Мережа з гачками поступово зникала в склистій пітьмі, аж поки коло човника лишився тільки червоний поплавець.

Що мало статися? Погода була чудова, крім того, Уканьян точно знав, де він перебуває. Десь тут зовсім поблизу з дна моря підіймається масив застиглої лави, невеличкий, розколений гірський хребет. Його верхівки мало не сягають поверхні води. На них оселились морські анемони, мушлі й краби. Безліч дрібних рибок знайшли собі притулок у розколинах і западинах. Але навідуються й великі — тунці і риби-мечі — й полюють маленьких. Для траулерів ловити рибу тут небезпечно, вони наражаються на ризик пробити

корпус на гострих скелястих піках, крім того, цей район не досить багатий на рибу для успішного лову.

А от для мужнього вершника на *caballito* риби більше, ніж досить.

Уканьян уперше за той день засміявся. Його похитувало зверху вниз. Тут хвилі були вищі, ніж безпосередньо коло берега, але він і далі почувався затишно на очеретяному човні. Потягнувся й примружився, дивлячись на блідо-жовте сонце, яке зійшло над горами. Потім знову взявся за весло і кількома рухами спрямував свій *caballito* в течію. Присів і зручно вмовстився, готуючись спостерігати наступну годину поплавець, що танцював на воді трохи поодаль від човна.

Не минуло й години, як Уканьян зловив три тунці. Жирні й лискучі, вони лежали у відкритій заглибині на кормі.

В Уканьяна піднявся настрій. Виллов був найкращий за останні чотири тижні... Він, власне, міг би тепер повертатися, але, якщо він уже тут, можна ще почекати. День почався радісно, а скінчиться, може, ще краще.

Крім того, він, Уканьян, має весь час у світі.

Поки човник поволі плив уздовж рифів, Уканьян попустив трохи більше линву, яка тримала мережу, й придивлявся до поплавця, що підстрибував щораз далі від човна. І ненастанно оглядав поверхню води, чи немає світліших місць, саме там скелі підносились угору. Треба триматися від них на достатній відстані, щоб не пошкодити мережу. Уканьян позіхнув.

Відчув, як легенько шарпнулася линва.

Наступної миті поплавець зник між гребенями хвиль. Потім знову виринув на поверхню, несамовито потанцював кілька секунд і знову зник у глибині.

Уканьян витягав линву. Вона виривалася з рук і обдирала йому шкіру. Він лайнувся. Наступної миті човник нахилився вбік, тож він

пустив линву, щоб не втратити рівноваги. Глибоко у воді він бачив червонуватий полиск поплавця. Линва йшла вертикально вниз, була напнута, мов струна, і повільно опускала корму човника у воду.

Що в біса сталося?

Щось потрапило до мережі, щось велике й важке. Можливо, риба-меч. Але риба-меч повинна була б мати більшу швидкість і тягнути човник за собою. Хоч би що там заплуталось у вічках, воно тягнуло вниз.

Уканьян похапцем спробував знову схопитися за линву. Човен знову шарпнуло. Повело вперед і занурило в хвилі. Коли й Уканьян занурився, вода потрапила йому до легень. Кашляючи і плюючись, він виринув на поверхню й побачив, що човник наполовину затоплений. Гострий ніс стримів вертикально вгору. Піймані тунці з відкритого сховища на кормі знову опинились у воді. Уканьян, побачивши їх у воді, відчув гнів і гіркоту. Тунці були втрачені. Він не міг пірнути за ними, бо ж мав іншу роботу: треба рятувати човен, а отже, й себе.

Почався ясний ранок. Усе марно!

Весло плавало трохи далі. Уканьян не звертав на нього уваги, його можна дістати і згодом. Він з усієї сили метнувся на ніс човника, намагаючись опустити його вниз. Але при цьому знову занурився весь у воду, а з ним і човник, його й далі невблаганно тягнуло вниз. У гарячковому поспіху Уканьян перекотився по гладенькому очерету на корму. Правою рукою він став обмацувати сховище, аж поки знайшов те, що шукав. Слава Сан Педро! Ніж не вимило з човна, і так само й маску для підводного плавання, ще одне найдорожче майно поряд із calcal.

Уканьян одним ударом перерізав линву.

Човник одразу став швидко спливати, крутнувши тіло Уканьяна навколо його осі. Він побачив, як крутиться небо над ним, знову занурився головою у воду, а зрештою вже лежав, кашляючи, на

очеретяному човнику, що знову спокійно похитувався, наче нічого не сталося.

Приголомшений, Уканьян підвівся. Поплавця ніде не було видно. Він очима шукав весло на поверхні води. Воно плавало неподалік серед хвиль. Уканьян, загрибаючи руками, направив туди човник, аж поки дотягнувся до весла, поклав його перед собою і став роздивлятися навколо.

Атож, там були і вони, оті світліші місця в кришталеві прозорій воді.

Уканьян вилаявся гучно і довго. Він підплив надто близько до підводних скель, за які зачепилася мережа. Не диво, що його потягнуло вниз. Ох, він піддався ідіотичним маренням! А там, де мережа, там, звичайно, і поплавець. Якщо мережа зачепилася за скелі, він не може сплисти, бо ж міцно прив'язаний до неї.

Уканьян замислився.

Так ось де й відповідь, отак воно й сталося. І все-таки він дивувався силі, з якою так потягнуло линву, що він уже й смерті зазірав у вічі. Здається, це єдине вірогідне пояснення: мережа зачепилася за скелі, але все інше повивав сумнів.

Пропала мережа!

Він не мав права втратити мережу.

Швидкими ударами весла Уканьян повернув човен туди, де щойно сталася коротенька драма. Вдивлявся вниз і намагався щось роздивитися в прозорій воді, але, крім світліших місць із розмитими контурами, не бачив нічого. Від мережі й полавця не було й сліду.

Що тут насправді сталося?

Уканьян був моряк. Він усе своє життя провів на морі. Навіть без технічних приладів він знав, що стоїть на тому самому місці. Тут він був змушений перерізати линву, щоб очеретяний човник не розірвало. Десь там унизу його мережа.

Годилося б дістати її.

Але думка пірнути в глибини аж ніяк не тішила Уканьяна. Як і більшість рибалок, — дарма що чудовий плавець, — він, по суті, боявся води. Навряд чи бодай один рибалка по-справжньому любить море. Воно вабить його, щодня по-новому, і чимало рибалок, які все життя ловили рибу, не можуть жити без моря, проте живуть із ним не дуже добре. Море зуживає їхню життєву силу, забирає якусь її частку після кожної риболовлі і лишає висохлу мовчазну постать, від якої вже годі чогось сподіватися, у портових винарнях.

• • •

Далі — у повній книжці «Рій : роман».
nashaknyga.com.ua